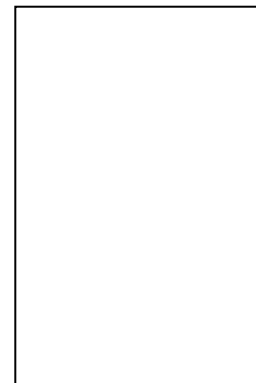

تفاوت‌های نظام‌دار بین - فردی

Systematic Inter-Individual Differences

محمدتقی دلخمش
دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران جنوب

- روانشناسی تفاوت‌های فردی
- حسن شمس اسفندآباد
- سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
- ۱۳۸۴، ۱۹۰ صفحه، ۱۰۰۰ نسخه، ۱۲۰۰۰ ریال

«تفاوت‌های فردی یکی از موضوع‌های بنیادی در روانشناسی مدرن است. روانشناسی تفاوت‌های فردی به مطالعه شباهت‌ها و تفاوت‌های افراد در تفکر، احساس، رفتار، و به طور کلی همه زمینه‌هایی که به انسان مربوط می‌شود، می‌پردازد. هیچ دو فردی شبیه به یکدیگر نیستند؛ با این همه، هیچ دو فردی بی‌شباهت به یکدیگر هم نیستند. لذا، در مطالعه تفاوت‌های فردی علاقه‌مند به دانستن شباهت‌ها و تفاوت‌های بین افراد هستیم».

پس از انتشار ترجمه کتاب موريس دویس، با عنوان روانشناختی اختلافی، کتاب «روانشناسی تفاوت‌های فردی»، اثر حسن شمس اسفندآباد، هشتمین کتاب منتشر شده در زمینه‌ای است که کمتر مورد توجه مؤلفان و مترجمان متون روانشناختی قرار گرفته است. اثر حاضر به همت سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت)، در ۱۹۰ صفحه در سال ۱۳۸۴، برای نخستین بار انتشار یافته است.

مروری بر اثر

کتاب شامل پیشگفتار، نه فصل، کتابنامه، و واژه‌نامه انگلیسی - فارسی است. در پیشگفتار، نمای کلی از فصول و برخی از محدودیت‌های کتاب بر شمرده شده است. در فصل اول، تحت عنوان مقدمه‌ای بر تفاوت‌های فردی، خاستگاه و نظریه‌های تفاوت‌های فردی مرور شده و سپس به اصول طبقه‌بندی و منابع تفاوت‌های فردی پرداخته شده است. فصل دوم به بحث درباره توارث اختصاص یافته‌است. ماهیت توارث و محیط و توارث از موضوع‌های مورد بحث در فصل دوم است.

موضوعهایی مانند، آزمونهای هوش، هوش و هوشبهر [بهره هوشی]، هوش و توارث و محیط، هوش و محرومیت‌های فرهنگی - اجتماعی، نژاد و هوش، و خلاقیت، در فصل سوم آورده شده‌اند.

فصل چهارم، به احساس [دریافت حسی] و ادراک اختصاص داده شده است. سن و تفاوت‌های ادراکی، جنس و تفاوت‌های ادراکی شخصیت و تفاوت‌های ادراکی، و مصرف مواد مخدر و تفاوت‌های فردی در ادراک، از بحث‌هایی هستند که در ذیل این فصل آمده‌اند.

بحث درباره تفاوت‌های فردی در سبک‌های یادگیری، موضوع فصل پنجم است. نظریه‌های سبک‌های یادگیری و رابطه فرهنگ، جنس و سن با سبک‌های یادگیری از موضوعهایی هستند که در فصل پنجم مرور شده‌اند.

شخصیت در فصل ششم مطرح شده است. در این فصل، درونگرایی و برونگرایی [درون‌گردی - برون‌گردی]، هیجان-خواهی، اسناد، و حرمت خود تشریح شده‌اند.

انگیزش و هیجان موضوع فصل هفتم است. موضوع‌های مورد بحث در این فصل عبارت‌اند از: انگیزش و توجه، انگیزه جنس، پرخاشگری، و ترس از موفقیت و پیشرفت.

در فصل هشتم، روابط بین مسایل محیطی و تفاوت‌های فردی برجسته شده‌اند.

در فصل پایانی (نهم)، فرهنگ و جامعه مطرح شده است. جامعه‌پذیری، فرهنگ‌پذیری، نفوذ اجتماعی، پیشداوری، و برتری‌جویی، از جمله موضوع‌هایی هستند که در این فصل مورد توجه قرار گرفته‌اند.

کاستی‌های اثر

«تمامی این مباحث معمولاً در روانشناسی عمومی و به صورت اختصاصی‌تر در دروس تخصصی تدریس می‌شوند، اما تأکید در آنجا (برخلاف این کتاب) بر تفاوت‌های فردی نیست.»

به رغم وعده اثر، بحث‌های ارائه شده، همان موضوع‌های کتاب‌های روانشناسی عمومی یا قلمروهای تخصصی روانشناسی هستند که به تبع موضوع تفاوت‌های فردی، استخراج و گرد آمده‌اند. این بدین معناست که تنها راهبرد تألیفی، ارتباط با حوزه اثر بوده است. اما در این مقصود نیز کاستی در نوع ارجاع به منابع مشهود است. برای نمونه، در فصل ششم، در تدوین درونگرایی - برونگرایی [درون‌گردی - برون‌گردی]، مؤلف می‌توانست به جای استفاده از دو منبع عمومی (انگیزش و هیجان: ریو، ۱۹۸۰؛ روانشناسی: گروس، ۱۹۹۲) از آثار متعدد تخصصی سود جوید.

افزون بر این، راهبرد تألیفی برجسته‌ای برای سازماندهی فصل‌های کتاب اختیار نشده است. در فهرست منابع تنها دو کتاب با عنوان تفاوت‌های فردی (آیسنک، ۱۹۹۴؛ بیرچ و هیوارد، ۱۹۹۴) آمده است، در صورتیکه دسترسی به کتاب‌های متنوع‌تر و جدیدتر در زمینه تفاوت‌های فردی شاید می‌توانست منابع الهام‌بخشی برای سازماندهی فصل‌های کتاب باشد.

«در کتاب حاضر مسایل روش‌شناختی مورد بحث قرار نگرفته‌اند». ابراز چنین محدودیتی از سوی مؤلف اثر، توجیه‌پذیر نیست. دیدهای تألیفی جدید در سازماندهی کتاب‌های تفاوت‌های فردی، در حول محور روش‌شناسی تبلور یافته‌اند. گستره روش‌های اندازه‌گیری تفاوت‌های فردی و تطبیق روشها با زمینه‌های مورد اندازه‌گیری، اصل راهنمای مناسبی برای تألیف کتاب‌های تفاوت فردی به شمار می‌رود.

بدین ترتیب، در حالی که نکات عمده‌ای مانند اندازه‌گیری تفاوت‌های فردی، نظریهٔ رگه - حالت، نظریهٔ تحلیل عاملی، ساختار و اندازه‌گیری تواناییها و استعدادها، هوش هیجانی، تستها و ... بررسی نشده‌اند به ارائه بحث‌هایی پرداخته شده که نشانی از ارتباط آنها با زمینهٔ تفاوت‌های فردی وجود ندارد. (برای نمونه، تمامی فصل نهم).

شیوهٔ نگارش کتاب در بسیاری از موارد اصول نگارش متون علمی تخطی کرده است. برای بسیاری از بندهای کتاب منبعی ذکر نشده و در برخی از موارد، نام مؤلفان در متن بدون ذکر تاریخ آمده است. همچنین ذکر پاره‌ای از منابع ناموجه است؛ برای نمونه، توضیح‌های مربوط به آزمون آرمی بتا و آستانه‌ها، و ... به منبع شمس‌آباد، ۱۳۸۲، ارجاع داده شده است. یا برای مطالب ساده و قابل دسترس در منابع لاتین به کتابهای فارسی استناد شده است؛ برای نمونه، حسینی، ۱۳۷۸ (صفحهٔ ۴۹)؛ احمدی، ۱۳۸۲ (صفحهٔ ۱۶۹)؛ گنجی، ۱۳۸۰ (صفحه‌های ۴، ۶ و ۱۰).

برخی از معادلهای فارسی برای اصطلاحها پیشنهاد می‌شوند: اقتدارگرایی به جای خودکامگی برای authoritarianism، تحول به جای رشد برای development، تمایزیافتگی به جای تمایز برای distinctiveness، برونگردی به جای برونگرایی برای extroversion، ناوابسته به جای وابسته برای independent، برانگیختگی به جای تکانشگری برای impulsivity، درونگردی به جای درونگرایی برای introversion، احلیلی به جای آلتی برای phallic، روان آزرده‌گی به جای روان رنجوری برای neurosis، جامعه‌طلبی به جای آمیزگاری برای sociability، جامعه‌طلب به جای معین اجتماعی برای prosocial، دیگر دوستی به جای نوع دوستی برای altruism، همدردی به جای همدلی برای empathy، حسی به جای احساس بیرونی برای sensing، احساس به جای احساس درونی برای feeling، همچنین، در پشت جلد کتاب، در درج نام لاتین کتاب اشتباهی واقع شده که نیازمند تصحیح است.

سخن آخر

امید است که مؤلف در ویرایش‌های بعدی کتاب، با اهتمام افزون‌تر و تجدیدنظر بنیادی در سازماندهی و محتوای فصلها، منبع درسی موجه‌تری در اختیار دانشجویان رشتهٔ روانشناسی قرار دهد.